

Sisällys

Esipuhe	V
Lyhenneluettelo	XXXI
1 Yleiset säännökset	1
1.1 Lain tarkoitus (1 §)	1
1.2 Vastuu lapsen hyvinvoinnista (2 §)	2
1.3 Lastensuojelu (3 §)	4
1.4 Ehkäisevä lastensuojelu (3 a §)	4
1.4.1 Ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus	5
1.4.2 Varhaiskasvatus	5
1.4.3 Neuvola sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto	6
1.5 Lastensuojelun keskeiset periaatteet (4 §)	9
1.5.1 Velvollisuus edistää lapsen hyvinvointia	10
1.5.2 Lievimmän toimenpiteen ensisijaisuus	11
1.5.3 Hyvän hallinnon takeista	11
1.5.4 Lapsen edun määrittely	12
1.5.5 Tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä lapsen läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet	16
1.5.6 Ymmärtämys, hellyys ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito	16
1.5.7 Taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus	17
1.5.8 Turvallinen kasvuympäristö sekä ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus	17
1.5.9 Itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen sekä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan	17
1.5.10 Lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottaminen	18
1.6 Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin (4 a §)	18
1.7 Lapsen ja nuoren mielipide ja toivomukset (5 §)	20
1.8 Lapsi ja nuori (6 §)	21
2 Muut lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä tukevat lait	23
2.1 Sosiaalihuoltolaki	23
2.1.1 Sosiaalihuoltolain tavoitteista	23
2.1.2 Sosiaalihuoltolain soveltamisala	24

2.1.3	Säännösten tarkastelua	25
2.2	Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki	44
2.2.1	Opiskeluhoolto	44
2.2.2	Opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelut	45
2.2.3	Yksilöllinen tuki	46
3	Lastensuojelun järjestäminen	49
3.1	Lastensuojelun järjestäminen ja kehittäminen (11 §)	49
3.1.1	Sosiaalipalvelujen järjestämisvastuu	50
3.1.2	Kunnassa esiintyvä lastensuojelutarve ja siihen varattavat määrärahat	51
3.1.3	Sosiaalipäivystys	53
3.1.4	Lastensuojelun laatu	56
3.1.5	Sosiaalihuollosta vastaava toimielin	58
3.1.6	Luottamushenkilön tiedonsaantioikeus	58
3.1.7	Tarkastuslautakunnan ja tilintarkastajan tietojensaantioikeus	59
3.2	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma (12 §)	60
3.3	Lastensuojelutoimenpiteistä päättävä viranhaltija (13 §)	62
3.3.1	Päätöksenteko kunnassa	63
3.3.2	Päätöksenteko lastensuojeluasioissa	65
3.3.3	Päätös kiireellisestä sijoituksesta, sen jatkamisesta ja sijoituksen lopettamisesta	66
3.3.4	Päätös sijaishuoltopaikan muuttamisesta	67
3.3.5	Päätös huostaanotosta (ei-tahdonvastainen)	67
3.3.6	Päätös huostassapidon lopettamisesta	67
3.3.7	Hakemukset hallinto-oikeudelle	67
3.3.8	Päätös avohuollon sijoituksesta ja tukitoimista	68
3.3.9	Päätös jälkihuollosta ja jälkihuoltoon liittyvä tukeminen	68
3.3.10	Päätös lapsen sijoittamisesta vankilan perheosastolle	68
3.3.11	Päätös rajoitustoimenpiteistä	68
3.3.12	Päätös lapsen turvallisuudesta kuljettamisesta	69
3.3.13	Päätös asiakasmaksuista	69
3.3.14	Päätös itsenäistymisvarojen maksamisesta	69
3.4	Lapsen sijoittaminen vankilan perheosastolle (13 a §)	70
3.5	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (13 b §)	71
3.6	Sosiaalityöntekijän vaihtaminen	76
3.7	Hallintoasian käsittely viranomaisessa	77
3.7.1	Palveluperiaate	77
3.7.2	Kunnan tiedottamista koskevat säännökset	78
3.7.3	Tiedottaminen salassa pidettävistä asioista	79
3.7.4	Asiakkaan tiedusteluihin vastaaminen	80
3.7.5	Postilähetysten luottamuksellisuus	83

3.7.6	Päätöksenteon ja asioiden käsittelyn järjestäminen kunnassa	83
3.7.7	Viranomaisen oikeus tallentaa asiakaspuhelut ja viranomaisneuvottelut	84
3.7.8	Asiakkaan oikeus nauhoittaa omat puhelunsa sekä käymänsä keskustelut viranomaisen kanssa	85
3.7.9	Neuvontavelvollisuus	88
3.7.10	Asiallinen kielenkäyttö ja käytös	90
3.7.11	Tulkitseminen	92
3.7.12	Asian vireilletulo	95
3.7.13	Sähköinen asiointi	96
3.7.14	Asian siirto oikealle viranomaiselle	99
3.7.15	Videoneuvottelut	100
3.7.16	Selvitysvelvollisuuden jakautuminen	100
3.7.17	Asiakkaan tiedonsaantioikeus	101
3.7.18	Sosiaalihuollon viranomaisen tiedonsaantioikeus	102
3.7.19	Lisäselvityksen pyytäminen	103
3.7.20	Viranhaltijan ja luottamushenkilön esteellisyys	104
3.7.21	Oikeus käyttää avustajaa tai asiamiestä	105
3.7.22	Asiamiehen ja avustajan esiintymiskielto	106
3.7.23	Päätöksenteko	107
3.7.24	Hallintolain mukaisen kuulemisen järjestäminen	110
3.7.25	Päätöksenteon viivytyksettömyys	111
3.7.26	Päätöksen muoto	113
3.7.27	Päätöksen tiedoksianto	114
3.7.28	Päätöksen todisteellinen tiedoksianto	115
3.7.29	Muutoksenhakuohjaus	117
3.8	Moniammatillisen asiantuntemuksen turvaaminen (14 §)	118
3.9	Terveydenhuollon erityiset velvollisuudet (15 §)	120
3.9.1	Terveydenhuollon säännöksistä	120
3.9.2	Ensisijainen järjestämisvastuu on terveydenhuollolla	124
3.9.3	Lapselle annettava tahdosta riippumaton hoito	126
3.10	Lastensuojelun järjestämisestä vastuussa oleva kunta (16 §)	127
3.10.1	Kotikunnan järjestämisvastuu ja kotikunnan määräytyminen	128
3.10.2	Kotikunnan valintaoikeus	131
3.10.3	Kiireellisestä sijoituksesta vastaava kunta	132
3.10.4	Sopimus järjestämisvastuun jakautumisesta	133
3.10.5	Vastuuviranomainen lapsikaappaustilanteissa	134
3.11	Lastensuojelun kustannuksista vastaava kunta (16 a §)	134
3.11.1	Kotikunnan kustannusvastuu	135
3.11.2	Oleskelu	136
3.11.3	Sijaishuollon kustannuksista vastuussa oleva kunta	136
3.11.4	Sijaishuoltoon liittyvät kustannukset	141

3.11.5	Vanhemmille tai muille läheisille aiheutuneiden kustannusten korvaaminen	143
3.11.6	Korko	145
3.11.7	Vastuu jälkihuollon kustannuksista	146
3.11.8	Palvelujen järjestämisvastuu jälkihuollon päätyttyä	151
3.12	Sijoituskunnan järjestämisvastuu (16 b §)	152
3.12.1	Yhteistyövelvoite ja sijoittajakunnan kustannusvastuu	152
3.12.2	Terveystuon järjestäminen	153
3.12.3	Perusopetuksen järjestäminen	154
3.13	Kuntien keskinäiset korvaukset (16 c §)	156
3.13.1	Oikeus korvaukseen	156
3.13.2	Hallintoriitamenettely	156
3.13.3	Korvausoikeuden vanhentuminen	157
3.14	Lastensuojelun järjestäminen eräissä erityistilanteissa (17 §)	158
3.14.1	Bryssel II a -asetus	159
3.14.2	EU-kansalaiseen kohdistuvat lastensuojelutoimenpiteet	160
3.15	Suhde muihin lakeihin (18 §)	165
3.16	Asiakasmaksut (19 §)	166
3.16.1	Asiakasmaksun määrääminen	166
3.16.2	Vahvistetun elatusavun perintä asiakasmaksun määräämisen sijaan	170
3.16.3	Elatustuesta	172
3.16.4	Elatustuki ja asiakasmaksu	173
3.16.5	Lapselta perittävät maksut	174
3.16.6	Menettely asiakasmaksun määräämisessä	176
3.16.7	Maksun perimättä jättäminen ja alentaminen	177
3.16.8	Viivästyskorko ja maksujen ulosotto sekä kuittaus	178
4	Lapsen osallisuus	181
4.1	Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen (20 §)	181
4.1.1	Lapsen mielipiteen selvittämisestä	182
4.1.2	Kirjaukset asiakirjoihin	185
4.1.3	Kaksitoista vuotta täyttäneen lapsen kuuleminen	185
4.1.4	Lapsen mielipiteen selvittämättä jättäminen	185
4.1.5	Tiedon luovuttamisen rajoitukset lapsen mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen yhteydessä	186
4.1.6	Keskustelu lapsen kanssa	187
4.1.7	Keskusteluun valmistautuminen	188
4.1.8	Keskustelun toteuttaminen	189
4.2	Lapsen puhevallan käyttö (21 §)	191
4.2.1	Puhevallan merkitys	191
4.2.2	Alaikäisen kielto-oikeus	192

4.2.3	Alaikäisen kiello-oikeuden vaikutuksista	194
4.3	Edunvalvojan määrääminen huoltajan sijaiseksi (22 §)	195
4.4	Edunvalvojan palkkio ja kustannukset (23 §)	198
4.5	Vastuu lapsen edun turvaamisesta (24 §)	198
4.5.1	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen edun turvaajana	199
4.5.2	Koulusta erottaminen	199
4.5.3	Sovittelutoiminta	201
5	Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen	203
5.1	Ilmoitusvelvollisuus (lastensuojeluilmoitus) (25 §)	203
5.2	Ilmoitusvelvolliset	205
5.2.1	Viranomaistahot	205
5.2.2	Seurakunnat ja muut uskonnolliset yhdyskunnat	207
5.2.3	Terveystieteidenhuolto	207
5.2.4	Opetus ja koulutus	208
5.3	Palvelussuhde ja sidonnaisuus tehtäviin	208
5.4	Ilmoitusvelvollisuuden perusteet	209
5.5	Ilmoitus on tehtävä viipymättä	209
5.6	Kiireelliset tilanteet	210
5.7	Huolenaiheet lapsen olosuhteissa	210
5.8	Lastensuojeluilmoituksesta	212
5.8.1	Oikeus lastensuojeluilmoituksen tekoon	212
5.8.2	Lastensuojeluilmoituksen käsittely sosiaalitoimessa	213
5.8.3	Miten lastensuojeluilmoitus tehdään	214
5.8.4	Nimetön lastensuojeluilmoitus	216
5.8.5	Asianosaisen oikeus saada tieto lastensuojeluilmoituksen sisällöstä ja ilmoittajasta	217
5.8.6	Asianosaisen tiedonsaantioikeuden rajoitusperusteet	219
5.8.7	Yhteystietojen salaaminen	222
5.8.8	Päätös tiedonsaantioikeuden rajoittamisesta ja asian siirto	222
5.9	Velvollisuus ilmoittaa poliisille lapseen mahdollisesti kohdistuneesta seksuaalirikoksesta ja vakavasta pahoinpitelyrikoksesta	223
5.10	Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi (25 a §)	225
5.11	Lastensuojeluilmoituksia koskevan rekisterin pitäminen (25 b §)	226
5.12	Ennakollinen lastensuojeluilmoitus (25 c §)	228
5.13	Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus (25 d §)	230
5.14	Lastensuojeluasian vireille tulo ja lastensuojelun tarpeen selvittäminen (26 §)	232
5.15	Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen (27 §)	236
5.16	Määräaikaisten noudattamisen seuranta (27 a §)	237
5.17	Tuomioistuimen lupa lapsen tutkimiseen (28 §)	239

5.17.1	Lupahakemuksen perusteet	239
5.17.2	Lupahakemuksen sisältö	240
5.17.3	Luvan tehosteet	241
5.17.4	Luvan myöntämisellä ei voida ohittaa lapsen potilaslain mukaisia oikeuksia	242
6	Menettelysäännöksiä	245
6.1	Lapsen tapaaminen (29 §)	246
6.2	Asiakassuunnitelma (30 §)	248
6.2.1	Asiakassuunnitelmasta yleisesti	249
6.2.2	Asiakassuunnitelman sisältö	251
6.2.3	Asiakassuunnitelman laatiminen	252
6.2.4	Asiakassuunnitelman tarkoitus	253
6.2.5	Milloin asiakassuunnitelma on laadittava	254
6.2.6	Asiakassuunnitelman toimittaminen asianosaisille	254
6.2.7	Asiakkaan mielipiteet ja näkemykset ovat osa asiakassuunnitelmaa	255
6.2.8	Asiakassuunnitelman tavoitteet, toteutus ja arviointi	256
6.2.9	Asiakassuunnitelman tarkistaminen	257
6.2.10	Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelma	258
6.2.11	Vanhemmille laadittava vanhemmuutta tukeva suunnitelma	259
6.2.12	Jälkihuoltosuunnitelma	260
6.3	Hoito- ja kasvatussuunnitelma (30 a §)	261
6.4	Asiakkaan asiassa pidettävä neuvottelu (31 §)	263
6.4.1	Neuvotteluun osallistujat	263
6.4.2	Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen asiakasneuvotteluissa	264
6.4.3	Salassa pidettävien tietojen hankkiminen neuvottelua varten	266
6.5	Lapsen läheisverkoston kartoittaminen (32 §)	266
6.5.1	Kartoittamisen sisältö	267
6.5.2	Lapsen huoltoon liittyvät järjestelyt	268
6.5.3	Taloudellisen tuen järjestäminen huoltajille	270
6.6	Tieto käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista (32 a §)	272
6.7	Asioiden kirjaaminen (33 §)	273
6.7.1	Viranomaisen asiakirja	273
6.7.2	Asiakirjojen laatiminen	276
6.7.3	Toimeksiantoasiakirjat – viranomaisen asiakirjoja	280
6.7.4	Potilaslain ja sosiaalihuollon asiakaslain suhde asiakirjoja laadittaessa	282
6.7.5	Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista	284

6.8	Poliisi ja lapsi	293
6.8.1	Lapsi esitutinnan kohteena	293
6.8.2	Esitutkintalain mukainen lapsen kuulustelu	294
6.8.3	Esitutinnan menettelytavoista	296
6.8.4	Lastensuojelun järjestämiseen liittyvät päätökset ja poliisin esitutkinta	299
6.8.5	Tutkintapyyntöjen tekeminen lapseen kohdistuneesta rikoksesta	302
6.8.6	Lapsen tekemän rikoksen ilmoittaminen poliisille	303
6.8.7	Tiedon luovuttaminen poliisille ja poliisin tiedonsaantioikeus	304
6.8.8	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen muun kaltoinkohtelun tutkimisesta	306
6.8.9	Seksuaalirikoksen ja pahoinpitelyrikoksen selvittäminen erikoissairaanhoidon mukaisessa tutkimusyksikössä	312
7	Avohuolto	315
7.1	Velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin (34 §)	315
7.1.1	Avohuollon tukitoimien tarkoitus	315
7.1.2	Päätös avohuollon tukitoimien järjestämisestä ja asianosaisen kuuleminen	317
7.2	Toimeentulon ja asumisen turvaaminen (35 §)	319
7.3	Lastensuojelun avohuollon tukitoimet (36 §)	322
7.3.1	Avohuollon tukimuodot	322
7.3.2	Sosiaaliryöntekijän arvioimat välttämättömät palvelut (36 § 2 mom.)	325
7.3.3	Yhteistyö viranomaisten välillä	326
7.4	Sijoitus avohuollon tukitoimena (37 §)	328
7.4.1	Koko perheen sijoitus	328
7.4.2	Lapsen sijoitus yksin	329
7.4.3	Lapsen sijoittaminen vanhempansa luokse vankilan perheosastolle	330
7.5	Avohuollon sijoituksen käyttämisen yleiset edellytykset (37 a §)	333
7.5.1	Avohuollon sijoituksen kesto	333
7.5.2	Sijoittaminen ilman toisen huoltajan suostumusta	334
7.6	Kiireellinen avohuollon tukitoimi (37 b §)	335
7.7	Avohuollon sijoituksen lakkaaminen	336
7.8	Rajoitustoimenpiteitä ei voida käyttää avohuollon sijoituksen aikana	337
7.9	Huoltajien yhteistoiminta ja määräys vanhemman tiedonsaantioikeudesta	339

8	Lapsen kiireellinen sijoitus	343
8.1	Lapsen kiireellinen sijoitus (38 §)	343
8.1.1	Kiireellisen sijoituksen edellytykset	344
8.1.2	Päätös ja perusteluvollisuus	348
8.1.3	Lapsen sijoituspaikan valinta	350
8.1.4	Kiireellisen sijoituksen määräajan jatkuminen ilman eri päätöstä	352
8.1.5	Kiireellisen sijoituksen aikana tehtävä sijaishuollon muutosta koskeva päätös	352
8.2	Päätös kiireellisen sijoituksen jatkamisesta (38 a §)	353
8.3	Määräaikojen laskeminen kiireelliselle sijoitukselle ja sen jatkamiselle	355
8.4	Kiireellisen sijoituksen lakkaaminen (39 §)	357
8.4.1	Päätös kiireellisen sijoituksen lopettamisesta	357
8.4.2	Kiireellisen sijoituksen raukeaminen, kun huostaanottohakemusta ei tehdä	358
8.4.3	Kiireellisen sijoituksen raukeaminen hallinto-oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen perusteella	359
8.5	Asiaan osallisten mielipiteen selvittäminen (39 a §)	359
9	Huostaanotto	363
9.1	Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen (40 §)	363
9.1.1	Huostaanoton perusteet	365
9.1.2	Puutteet lapsen kasvuolosuhteissa huostaanoton perusteena	367
9.1.3	Lapsen oma käyttäytyminen huostaanoton perusteena	370
9.1.4	Avohuollon tukitoimien ensisijaisuus	373
9.1.5	Lapsen etu	376
9.1.6	Huostaanoton suhde kehitysvammalakiin	376
9.1.7	Huostaanoton suhde mielenterveyslakiin	377
9.1.8	Potilaslaki ja huostaanotto	378
9.2	Huostaanoton ja sijaishuollon valmistelu (41 §)	380
9.2.1	Puolueeton valmistelu ja tarvittavan tiedon hankkiminen	380
9.2.2	Sosiaalihuollon asiakaslain mukainen oikeus saada salassa pidettäviä tietoja	383
9.2.3	Oikeus saada lausuntoja	388
9.2.4	Asiakirjasalaisuus	389
9.2.5	Vaitiolovelvollisuus	389
9.2.6	Hyväksikäyttökielto	390
9.2.7	Salassapitomerkintä	391
9.2.8	Suostumus tietojen antamiseen	392
9.2.9	Yleiset perusteet salassa pidettävän tiedon antamiseen	392

9.2.10	Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen turvaamiseksi (sosiaalihuollon asiakaslain 17 §)	393
9.2.11	Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa (sosiaalihuollon asiakaslain 18 §)	395
9.2.12	Tiedon luovutusta koskevat merkinnät asiakirjoihin	396
9.2.13	Henkilörekisteri	396
9.2.14	Tietojen tarkastusoikeus (EU:n yleinen tietosuoja-asetus 15 ja 12 artikla)	398
9.2.15	Julkisuuslaki vai tietojen tarkastusoikeus tietopyynnön käsittelyssä	400
9.2.16	Oikeus tiedon korjaamiseen ja poistamiseen (EU:n yleinen tietosuoja-asetus 17, 16 ja 12 artikla)	402
9.2.17	Oikeus valitukseen (EU:n yleinen tietosuoja-asetus 77 artikla)	404
9.3	Asiaan osallisten kuuleminen (42 §)	404
9.3.1	Kuultavien piiri	405
9.3.2	Milloin kuuleminen voidaan jättää suorittamatta	406
9.3.3	Kuulemisen toteuttaminen huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyvissä asioissa	409
9.3.4	Hallintolain mukainen kuuleminen muissa lastensuojelulain tarkoittamissa asioissa	413
9.3.5	Asianosaisuus ja tiedonsaantioikeus	414
9.3.6	Asianosaisen tiedonsaantioikeus toista henkilöä koskevista tiedoista	417
9.3.7	Oikeus itseään ja lastaan koskeviin tietoihin	419
9.3.8	Julkisuuslain rajoitukset asianosaisen tiedonsaantioikeuteen	420
9.3.9	Päätöksentekomenettely rajoitettaessa tiedon pyytäjän tai asianosaisen oikeutta tietoihin	422
9.3.10	Ohjausvelvollisuus ja päätös	425
9.3.11	Kuuleminen tietopyynnön johdosta	427
9.3.12	Tietopyynnön käsittelyaika	429
9.3.13	Tietopyynnön täytäntöönpano	431
9.4	Huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskeva päätöksenteko (43 §)	432
9.5	Hakemus hallinto-oikeudelle (44 §)	436
9.6	Huostaanotetun lapsen huolto (45 §)	443
9.6.1	Oikeusvaikutukset	443
9.6.2	Yhteistoimintavelvoite	447
9.6.3	Lapsen passi ja oleskelulupa	448
9.6.4	Puhevallan käyttö	449
9.6.5	Väestötietojärjestelmään tehtävät ilmoitukset	449
9.6.6	Suhde potilaslakiin	451
9.6.7	Suhde lapsen nimeen ja etu- ja sukunimilakiin	453

9.7	Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta päättäminen huostassapidon aikana (46 §)	454
9.8	Huostassapidon kesto ja lakkaaminen (47 §)	459
9.8.1	Perheen jälleenyhdistäminen	459
9.8.2	Lapsen etu huostassapidon jatkamisperusteena	461
9.8.3	Huostaanoton lopettaminen	462
9.8.4	Lapsen vankeusrangaistuksen vaikutus sijaishuollon järjestämiseen	467
9.9	Huostaanottopäätöksen raukeaminen (48 §)	468
10	Sijaishuoltoa koskevat yleiset säännökset	471
10.1	Sijaishuolto (49 §)	471
10.1.1	Sijaishuollon järjestäminen	471
10.1.2	Väliaikainen sijoitus kotiin	474
10.1.3	Huoltoratkaisun ensisijaisuus	476
10.2	Sijaishuoltopaikan valinta (50 §)	478
10.2.1	Yleistä sijaishuoltopaikan valinnasta	478
10.2.2	Huostaanoton tarkoitus ja lapsen etu sijaishuoltopaikan valinnassa	481
10.2.3	Sijaishuoltopaikan velvollisuus turvata lapsen yhteydenpito-oikeus	482
10.2.4	Lapsen yksilölliset olosuhteet	484
10.2.5	Uskonnollisesta kasvatuksesta sijaishuollossa	484
10.2.6	Lapsen kielelliset oikeudet	486
10.2.7	Sijaishuoltopaikan muutos	489
10.3	Lapsen terveydentilan tutkiminen (51 §)	493
10.4	Lapsen itsemääräämisoikeus terveydenhuollon palveluissa	494
10.5	Yhteistyö sijaishuollon aikana (52 §)	496
10.6	Sivistykselliset oikeudet sijaishuollon aikana (52 a §)	498
10.6.1	Subjekttiivinen oikeus perusopetukseen ja oikeus muuhun opetukseen	498
10.6.2	Oikeus erityiseen tukeen ja henkilökohtaiseen apuun koulussa	500
10.6.3	Tiedon saaminen ja luovuttaminen perusopetuslain mukaan	503
10.6.4	Lastensuojelun tehtävät opetuksen järjestämisessä	503
10.6.5	Rajoitukset koulussa	506
10.7	Tietojen antaminen lapselle ja mahdollisuus keskusteluun (53 §)	508
10.8	Ihmissuhteet ja yhteydenpito (54 §)	512
10.8.1	Lapsen oikeus yhteydenpitoon	512
10.8.2	Yhteydenpidon edistämisvelvollisuus	512
10.8.3	Toimielimellä on vastuu yhteydenpidon toteuttamisesta	514

10.9	Käyttövarat (55 §)	517
10.9.1	Käyttövarojen tarkoitus ja määrä	517
10.9.2	Käyttövarojen maksaminen ja muut lapsen varat	519
10.9.3	Ahkeruusrahan maksaminen laitoksessa	521
10.10	Sijaishuollon järjestäminen perhehoitona (56 §)	522
10.10.1	Perhehoidon tavoitteet ja järjestäminen	522
10.10.2	Toimeksiantosopimus ja sopimus perhehoidon järjestämisestä	524
10.10.3	Sopimuksen irtisanominen	528
10.11	Sijaishuollon järjestäminen asumisharjoitteluna	529
10.12	Lastensuojelulaitokset (57 §)	530
10.13	Kasvuolot ja toimitilat (58 §)	531
10.13.1	Laitoksessa järjestettävä hoito	531
10.13.2	Kameravalvonta laitoksessa	535
10.13.3	Rikostaustan selvittäminen	538
10.13.4	Lapsen aiheuttaman vahingon korvaaminen	539
10.14	Yhdessä hoidettavien lasten ja nuorten määrä (59 §)	541
10.14.1	Hoidettavana olevien lasten enimmäismäärät	542
10.14.2	Hoito- ja kasvatustehtävissä olevien työntekijöiden vähimmäismäärä	542
10.14.3	Kiireelliset tilanteet	543
10.14.4	Tiedon kulku laitoksissa	544
10.15	Henkilöstö (60 §)	545
10.15.1	Vartijan käyttö laitoksessa	548
11	Rajoitukset sijaishuollossa	551
11.1	Perustuslaki ja ihmisoikeussopimukset – rajoitustoimenpiteet lastensuojelussa	552
11.1.1	Perusoikeuksien rajoittaminen	552
11.1.2	Lapsen perustuslaillinen oikeus huolenpitoon	553
11.1.3	Oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen	554
11.1.4	Yksityiselämän suoja	555
11.1.5	Perusoikeuksien turvaaminen	556
11.2	Säännösten soveltamisala (61 §)	556
11.2.1	Laitokset käyttävät julkista valtaa	558
11.2.2	Julkisen vallan käyttö viranomaisessa	559
11.2.3	Valvonnan ulkoistaminen ja kuntalain mukainen sopimus viranomaistehtävien hoitamiseksi	560
11.2.4	Julkista valtaa käyttävien rikosoikeudellinen vastuu	561
11.2.5	Päätösvallan delegointi yksityisissä lastensuojelulaitoksissa	562
11.2.6	Päätösvallan delegointi viranomaisessa	563
11.2.7	Rajoitustoimenpiteitä ei voi käyttää perhehoidossa	564
11.2.8	Rajoitustoimenpiteitä ei voi käyttää avohuollossa	565

11.2.9	Rajoitustoimenpiteitä ei voi käyttää suostumuksen perusteella	566
11.3	Rajoitusten käytön yleiset edellytykset (61 a §)	567
11.3.1	Lain tarkoittamat rajoitustoimenpiteet	567
11.3.2	Edellytykset, joiden tulee täyttyä jokaisen rajoituksen osalta	568
11.3.3	Kirjallinen päätös	570
11.3.4	Kuuleminen	572
11.3.5	Rajoituspäätöksen tiedoksianto	572
11.3.6	Suullinen päätös	573
11.3.7	Asianosaiset rajoitustoimenpiteissä	574
11.3.8	Lapsen oikeus hyvään kasvatukseen	575
11.3.9	Laitosten säännöistä	576
11.3.10	Huonoja ja lainvastaisia sääntöjä ja käytäntöjä	578
11.4	Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma (61 b §)	585
11.5	Yhteydenpidon rajoittaminen (62 §)	588
11.5.1	Yhteydenpidosta sopiminen ja asiakassuunnitelma	589
11.5.2	Yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset	593
11.5.3	Yhteydenpidon rajoittamisen muodot	599
11.5.4	Turvakielto ja yhteydenpidon rajoittaminen	608
11.6	Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös (63 §)	609
11.6.1	Rajoituksen kesto	609
11.6.2	Rajoituspäätökseen on oltava lainmukaiset perusteet	610
11.6.3	Viranomaisen asettamat ehdot	612
11.6.4	Päätöksen perustelut ja päätöksentekoaika	613
11.6.5	Yhteydenpidon toteuttaminen rajoituspäätöksen aikana ja rajoituspäätöksen muuttaminen	615
11.6.6	Päätöksentekoon oikeutetut	616
11.6.7	Asianosaiset yhteydenpidon rajoittamista koskevista päätöksistä	619
11.6.8	Lapsen huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi	619
11.6.9	Lapselle läheinen henkilö	619
11.6.10	Kuuleminen ja lapsen mielipiteen selvittäminen	621
11.6.11	Rajoitukset lapsen sairaalahoitoon liittyvinä	623
11.6.12	Koonti yhteydenpidon rajoittamisessa huomioon otettavista asioista	624
11.7	64 §:n kumoaminen	625
11.8	Aineiden ja esineiden haltuunotto (65 §)	625
11.8.1	Päihtymistarkoitukseen soveltuvat aineet	626
11.8.2	Vaaralliset aineet ja esineet	626
11.8.3	Turvallisuutta vaarantavat aineet ja esineet	627
11.8.4	Sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä haittaavat muut aineet ja esineet	628
11.8.5	Lapsen omien rahojen haltuunotto	630

11.8.6	Tupakkatuotteiden haltuunotto	631
11.8.7	Haltuunotetun omaisuuden palautus tai hävitys	633
11.8.8	Päätös haltuunotosta (ei palautusta)	634
11.9	Henkilöntarkastus (66 §)	636
11.9.1	Henkilöntarkastuksen tarkoitus	636
11.9.2	Henkilöntarkastuksen suorittaja	637
11.9.3	Menettely henkilöntarkastuksessa	637
11.10	Henkilönkatsastus (66 a §)	639
11.10.1	Henkilönkatsastuksen tarkoitus	639
11.10.2	Henkilönkatsastuksen suorittaja	641
11.10.3	Päätös ja kirjaukset	642
11.11	Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen (67 §)	643
11.11.1	Lapsen huoneen ja omaisuuden tarkastaminen	644
11.11.2	Lapselle osoitetun viestin tai lähetyksen tarkastaminen	645
11.11.3	Lapselle lähetetyn viestin tai lähetyksen luovuttamatta jättäminen ja viestin lukeminen	646
11.11.4	Päätös ja kirjaukset	648
11.12	Kiinnipitäminen (68 §)	648
11.12.1	Kiinnipitämisen tarkoitus	649
11.12.2	Kiinnipitämisen toteuttaminen	650
11.12.3	Kirjallinen selvitys ja kirjaukset	652
11.13	Liikkumisvapauden rajoittaminen (69 §)	653
11.13.1	Liikkumisvapauden rajoittamisen edellytykset	653
11.13.2	Rajoituksen laajuus	655
11.13.3	Päätös ja kirjaukset	657
11.13.4	Liikkumisvapauden rajoituspäätöksen ajan laskeminen	659
11.13.5	Asianosaiset liikkumisvapauden rajoituspäätöksissä	660
11.13.6	Lastensuojelulaitosten ovien lukitseminen	661
11.13.7	Koonti liikkumisvapauden rajoittamisessa huomioon otettavista seikoista	662
11.14	Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen (69 a §)	663
11.14.1	Lapsen etsiminen ja virka-avun pyytäminen	664
11.14.2	Päätös lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä turvallisesta kuljettamisesta	666
11.14.3	Kuljetuksen toteuttaminen lapsen etu huomioiden	667
11.14.4	Henkilöntarkastus ja haltuunotto kuljetuksen turvaamiseksi	668
11.14.5	Kiinnipitäminen kuljetuksen aikana	669
11.14.6	Kirjaukset lapsen asiakirjoihin	670
11.14.7	Etsintäkuulutus ja katoamisilmoitus	671
11.14.8	Avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen karkaaminen	672
11.14.9	Virka-apu	673
11.14.10	Poliisin antama virka-apu	674

11.14.11	Sosiaalihuollon viranomaisten velvollisuus antaa virka-apua	676
11.14.12	Päätösvallan käyttäminen hatkatilanteissa	676
11.14.13	Sisäänpääsyn turvaaminen (sosiaalihuoltolain 41 §)	677
11.15	Eristäminen (70 §)	679
11.15.1	Eristämisen edellytykset	680
11.15.2	Lapsen turvallisuudesta huolehtiminen eristämisen aikana	682
11.15.3	Eristämistila	682
11.15.4	Eristämisen jatkaminen	684
11.15.5	Eristäminen lapsen omaan huoneeseen	685
11.15.6	Eristämisen lopettaminen	686
11.15.7	Päätös ja kirjaukset	687
11.16	Eriyinen huolenpito (71 §)	688
11.17	Eriyisen huolenpidon järjestäminen (72 §)	690
11.17.1	Päätös	691
11.17.2	Eriyisen huolenpidon kesto	694
11.17.3	Eriyisen huolenpidon jatkaminen ja lopettaminen	694
11.18	Eriyisen huolenpidon toimeenpano (73 §)	695
11.19	Rajoitustoimenpiteiden kirjaaminen – vaikutus asiakassuunnitelmaan sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmaan (74 §)	699
11.19.1	Kirjaamisvelvollisuus	700
11.19.2	Rajoitustoimenpiteen kuvaus	701
11.19.3	Kuuleminen ja vaikutus asiakassuunnitelmaan tai hoito- ja kasvatussuunnitelmaan	702
11.20	Rajoituksen lapsikohtainen arviointi (74 a §)	702
11.21	Muutoksenhaku rajoitustoimenpiteisiin ja toimivaltainen hallinto-oikeus	704
11.22	Muistilista: rajoitustoimenpiteet, päätös, muutoksenhaku ja kirjaaminen	705
11.23	Koonti päätösvallasta rajoitustoimenpiteissä	706
12	Jälkihuolto	709
12.1	Lapsen ja nuoren oikeus jälkihuoltoon (75 §)	709
12.1.1	Jälkihuolto-oikeuden alkaminen	709
12.1.2	Jälkihuollon luonteesta ja mitä siihen kuuluu	712
12.1.3	Jälkihuoltovelvoitteen lakkaaminen	714
12.1.4	Jälkihuollon järjestäminen määrärahaperusteilla	717
12.1.5	Jälkihuoltoa koskeva päätöksenteko	717
12.2	Jälkihuollon sisältö (76 §)	718
12.3	Asumisen ja toimeentulon turvaaminen jälkihuollossa (76 a §)	721
12.4	Itsenäistymisvarat (77 §)	722
12.4.1	Lapsen tuloista varattavat itsenäistymisvarat	723
12.4.2	Muut lapsen tulot	724

12.4.3	Menettely, jos lapsella ei ole omia tuloja	724
12.4.4	Itsenäistymisvarojen käyttö	725
12.4.5	Itsenäistymisvarojen suhde toimeentulotukeen	726
12.4.6	Menettely itsenäistymisvarojen käytössä	727
12.4.7	Itsenäistymisvarojen luovutus	727
12.4.8	Selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja käytöstä	729
13	Valvonta	731
13.1	Sosiaalihuoltoa valvovat viranomaiset	731
13.2	Kunnan ilmoitus sijoitettavasta lapsesta (78 §)	735
13.3	Sijaishuollon valvonta (79 §)	738
13.3.1	Sijoittaja- ja sijoituskunnan valvontatehtävät	738
13.3.2	Velvollisuus ilmoittaa epäkohdista	741
13.3.3	Sosiaalityöntekijän tehtävät valvonnassa	741
13.4	Muu valvonta (80 §)	745
13.4.1	Lastensuojelulaitosten valvonta	745
13.4.2	Yksityisten palvelujen tuottajien valvonta	748
13.4.3	Perhehoidon valvonta	752
13.5	Yksityisesti sijoitettujen lasten hoidon valvonta (81 §)	756
13.5.1	Lapsen yksityinen sijoitus	757
13.5.2	Yksityisen hoitajan taloudelliset oikeudet	757
13.5.3	Yksityisen sijoituksen oikeusvaikutuksista	761
13.5.4	Rekisteri yksityisesti sijoitetuista lapsista	764
13.6	Tiedonsaanti valvontaviranomaisten toiminnasta	764
13.6.1	Julkisuusperiaate	764
13.6.2	Valvontatoimia koskeva tietopyyntö	765
13.6.3	Vireilläolotietojen julkisuus	767
13.7	Eduskunnan oikeusasiamiehen laillisuusvalvontatehtävät	768
13.7.1	Ylimpien laillisuusvalvojien tehtävät	768
13.7.2	Eduskunnan oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeus	769
13.7.3	Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastukset	770
13.7.4	Keskustelut lapsen kanssa osana lastensuojelulaitosten tarkastuksia	771
14	Asian käsittely hallintotuomioistuimessa	775
14.1	Asian käsittelyä koskevat yleiset säännökset (82 §)	775
14.2	Väliaikainen määräys (83 §)	782
14.3	Valmisteleva suullinen käsittely hallinto-oikeudessa (84 §)	785
14.3.1	Selvittämisvelvollisuus	785
14.3.2	Suullinen käsittely hallinto-oikeudessa	787
14.3.3	Hallinto-oikeusprosessista osapuolten kannalta	790
14.3.4	Todistajat – erityisesti terveydenhuollon ammattihenkilö	792

14.3.5	Hallinto-oikeuden prosessinjohdosta	794
14.3.6	Hallinto-oikeuden päätöksen perusteluista	795
14.3.7	Täytäntöönpanomääräykset	796
14.4	Hallinto-oikeuden päätösvaltaisuus (85 §)	797
14.5	Lapsen kuuleminen hallintotuomioistuimessa (86 §)	797
14.6	Asiamies ja avustaja (86 a §)	800
14.7	Avustajan määrääminen lapselle (87 §)	801
14.8	Käsittelyn kiireellisyys (88 §)	802
15	Muutoksenhaku	805
15.1	Muutoksenhakuoikeus (89 §)	805
15.2	Muutoksenhaku hallinto-oikeuteen (90 §)	809
15.3	Lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpano (91 §)	811
15.4	Muutoksenhaku korkeimpaan hallinto-oikeuteen (92 §)	813
15.5	Muut oikeusturvakeinot	816
15.6	Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen	819
15.7	Vahingonkorvausvastuu	822
16	Eriyiset säännökset	825
16.1	Tarkemmat säännökset (93 §)	825
17	Voimaantulosäännökset	827
17.1	Voimaantulo (94 §)	827
17.2	Siirtymäsäännökset (95 §)	828
	Lähteet	829
	Asiahakemisto	835
	Oikeustapaushakemisto	879